

Eelnõu „Eesti Euroopa Liidu poliitika 2011-2015“ küberpoliitika peatüki arutelu

Kaarel Kaas, oktoober 2011

Käesolev raport on kokkuvõtte Rahvusvahelise Kaitseuringute Keskuse (RKK) korraldatud eksperttaseme ümarlauast (toimus RKK ruumes Tallinnas 14.10.2011), mille käigus arutati eelnõu „Eesti Euroopa Liidu poliitika 2011-2015“ (edaspidi „eelnõu“) küberpoliitika peatükki.

Ümarlaud toimus ning raport valmis Riigikantselei tellimusel; ümarlaual osalenute nimekiri on ära toodud lisas nr. 1.

Käesolev tekst käsitleb ümarlaual osalenute hinnanguid Eesti küberpoliitika lähtealustele, eelnõu küberpoliitika hetkeredaktsioonile ning ettepanekuid eelnõu teksti täiendamiseks ja parandamiseks, samuti üldise iseloomuga soovitusi ja märkuseid. Ümarlaual osalenute märkused ja tähelepanekud on otsekõnelise tsiteerimise puhul esitatud jutumärkides ning kursiivis.

1. Eesti küberpoliitika lähtealused

- a) Eesti käsitleb vabadust vahetada informatsiooni, ligipääsu informatsioonile ning ligipääsu internetile ühena fundamentaalsetest põhiõigustest- ja vabadustest.
- b) Küberpoliitika ja küberjulgeolek ei ole mitte asi iseeneses, vaid instrument, mis peab toetama EL-i kodanike põhiõiguste- ja vabaduste tagamist ning EL-i nelja vabaduse edukat rakendamist digitaalsfääris.
- c) Eesti eesmärgiks on küberkeskkond, mis oleks samal ajal nii avatud kui ka turvaline.
- d) Küberpoliitika elluviimisel ja küberjulgeoleku tagamisel pooldab Eesti kriitilise infrastruktuuri kaitsele keskenduvat lähenemist. Eesti ei poolda küberpoliitika elluviimisel lähenemist, mis käsitleb infojulgeolekut osana küberjulgeolekust. *„Arutelud teemal, milline on hea või halb informatsioon ning millisele informatsioonile tuleks riiklikul tasemel ligipääsu piirata, on potentsiaalselt väga libe tee. See võib viia tsensuurini.“*

- e) Kriitilise infrastruktuuri kaitsel pooldab Eesti kõikehõlmavat lähenemist. Tänapäeva ühiskond on muutunud sõltuvaks andmevoogudest ja infosüsteemidel põhinevast andmetötlusest. Sestap sõltuvad paljud ühiskonnale osutatavad elutähtsad teenused täielikult neid võimaldavate infosüsteemide toimimisest. Nimetatud infosüsteemide toimimine on ühiskonna normaalse eksisteerimise ning üksikisiku elu ja tervise kaitse tagamisel kriitilise tähtsusega. Tulenevalt eelpoolsest on oluline käsitleda küberjulgeoleku aspekte ning küberriskide mõju kõigi valdkondade poliitikate ja regulatsioonide väljatöötamisel.
- f) Eesti ambitsiooniks nii Euroopa Liidus kui teistest rahvusvahelistes formaatides on olla küberpoliitika vallas toimuvate arengute kujundajate ja suunajate seas – subjekt, mitte objekt.

2. Hinnangud eelnõu „Eesti Euroopa Liidu poliitika 2011-2015“ küberpoliitika peatükile

A. Positiivne tagasiside.

- a1) Küberpoliitika käsitlemine eraldiseisva peatükina
- a2) Küberjulgeoleku sidumine EL-i ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga. „*Eesti rahvuslikke eesmärgi on väga keeruline realiseerida toetudes ainult Eesti enese ressursidele. Selles kontekstis toimib EL mõjuvõimendina (force multiplier).*“
- a3) Konkreetsete küberpoliitika- ja julgeolekuga seonduvate eesmärkide ning tegevuste lahtikirjutamine.
- a4) EL liikmesriikide CERT-de koostööraamistiku- ja reeglistiku formuleerimise tõstatamine.
- a5) Küberkuritegude koosseisude ja karistuste kohta ühtsete EL-i miinimumstandardite vajalikkuse äramärgimine.
- a6) Euroopa Nõukogu küberkuritegevuse vastase võitluse konventsiooni (nn Budapesti konventsioon) propageerimise vajalikkuse äramärgimine.
- a7) EL-i partnerlusprogrammide kaudu välisabi pakkumine neile riikidele, kes ise ei suuda oma küberruumi kaitseks panustada. „*Vastav abi võiks vajadusel olla ka puhtalt materiaalne ja tehniline.*“

B. Kriitika

b1) Dokumendi süsteemsust võiks edasi arendada. Viimatimainitu raames võiks edaspidi kaaluda võimalust käsitleda eraldi alapeatükkidena tehnoloogilisi meetmeid, reeglistikku ja õigusruumi/akte, organisatoorseid korraldusi, hariduslikku aspekti.

b2) „Lisa haakumine põhitekstiga jäi segaseks.“

b3) Käsitlemist ei leidnud interneti neutraalsusega (*network neutrality*) seonduvad teemad. „See on oluline küsimus, mis ühel või teisel kujul lähiaastatel paratamatult tõusetub.“

3. Ettepanekud, soovitused, märkused

- a) Asjakohane oleks täiendada kriitilise infrastruktuuri kaitse ja toimepidevuse suurendamise koostööpartnerite nimekirja ka vabaühendustega. Teistele EL riikidele järgimist vääriva eeskujuna võib tuua Eesti küberkaitseliidu. Küberkaitseliidu eesmärgiks on kaitsta Eesti kõrgtehnoloogilist eluviisi, kaitstes informatsiooni infrastruktuuri – ning aidates seeläbi kaasa ka laiapõhjalise riigikaitse teostamisele.
- b) Infotehnoloogial ja internetil on tänapäeval oluline roll selliste põhiõiguste nagu sõnavabaduse, mõttevabaduse, kogunemisvabaduse teostamisel; heade valitsemistavade (*good governance*) ja osalusdemokraatia juurutamisel ning kindlustamisel; samuti korruptsioonivastasel võitlusel, kodanikuühiskonna ning vabaühenduste tugevdamisel. Eesti seisab hea selle eest, et EL ühtse välis- ja julgeolekupoliitika osana propageeriks, rahastaks ja aitaks rahvusvaheliselt levitada sellised infotehnoloogilisi lahendusi ning nende kasutamise seonduvat oskusteavet, mis toetavad ja edendavad eelpoolmainitud põhivabaduste levikut, aitavad kaasa kodanikuühiskonna tugevdamisele, korruptsioonivastasele võitlusele ning hea osalusdemokraatia ja heade valitsemistavade tugevdamisele väljaspool EL piire. EL prioriteetsete sihtriikide hulka eelpool mainitud tegevuse vallas kuuluvad need Laiema Lähis-Ida riigid, Idapartnerlusriigid ning EL strateegilised partnerid, mis rahvusvaheliste vabaühenduste hinnangul kuuluvad gruppi „osaliselt vabad“ või „mittevabad“ riigid; kus rahvusvaheliste organisatsioonide hinnangul on ajakirjandusvabadus piiratud, osaline või puudub; kus vabaühenduste tegevust võimude poolt piiratakse. Ühtlasi seisab Eesti EL-s hea selle eest, et EL levitaks ülalpool mainitud riikides tehnoloogilisi lahendusi ning oskusteavet, mis soodustavad küberruumi kasutamist ka võimudepoolsete

katsete korral rakendada küberruumis tsensuuri või blokeerida elanikkonna ligipääs internetile.

- c) Ühtlustamaks küberturbe taset EL-s on oluline välja töötada ühtsed soovituslikud nõuded, poliitikad, juhised nii küberkaitse kui ka riskide hindamise osas.
- d) Eesti toetab ja propageerib vaatepunkti, mille kohasel EL peaks teadlikult investeerima püüdlustesse tõsta oma rahvusvahelist infotehnoloogilist konkurentsivõimet.
- e) Elav arutelu tekkis EL-sisese CERT-de koostöövõrgustiku loomise ning selle koostöö formaliseerimise küsimus. Ümarlaval osalejad mõnsid vajadust luua EL tasandil CERT-de koostööle formaalne raamistik. Samas mõnsid osalejad ka seda, et CERT-de koostöö peab säilima paindlikuna, võimaldama kiiret ja operatiivset reageerimist võimalikele kriisilukordadele ning olema orienteeritud eelkõige praktilistele tulemustele. Sestap kätkeb koostöö ülereguleerimine ja liigne formaliseerimine eneses ka riske võimaluse näol, et formaalsete protseduurireeglite järgimine omab negatiivset mõju tõhususele ja reageerimiskiirusele.
- f) Teiseks elavat arutelu tekitanud küsimuseks oli Eesti siseriiklik küberküsimumuste- ja poliitika koordineerimismehhanism. Valdavaks kujunes seisukoht, mille kohaselt praegune Eesti siseriiklik koordineerimismehhanism ei toimi. Ümarlaud jäi eriarvamusele küsimuses, kas lahenduseks oleks uue institutsionaalse koordineerimismehhanismi loomine või olemasoleva formaadi *restart*. Siseriiklik koordineerimismehhanism on omakorda aga üks eeldustest, mis võimaldavad Eestil küberpoliitika küsimustes kujundada ja sõnastada rahvusvaheliselt mõjukaid seisukohti ning koherentset poliitikat.
- g) *„Eesti ole küberpoliitika- ja küsimustega seonduvasse viimastel aastatel panustanud ressursse, mis vastaksid meie rahvusvahelisele ambitsioonitasemele. Valdkond on alarahastatud.“*

Lisa nr. 1. Eelnõu „Eesti Euroopa Liidu poliitika 2011-2015“ küberpoliitika peatüki ekspertseminaril osalenute nimekiri (alfabeetilises järjestuses).

Martin Hurt, RKK
Luukas Kristjan Ilves, kaitseministeerium
Klen Jäärats, riigikantselei
Kaarel Kaas, RKK
Riina Kaljurand, RKK
Paavo Kuiv, kaitseministeerium
Üllar Lanno, kohtumeditsiini instituut
Piret Lilleväli, Siseministeerium
Ivi Anna Masso, RKK
Andrus Padar, kaitsepolitsei amet
Raul Rikk, küberkaitseliit
Mehis Sihvart, registre ja infosüsteemide keskus
Toomas Vaks, riigi infosüsteemide amet
Hettel Varik, justiitsministeerium
Linnar Viik, IT Kolledž